

УДК 338.101

О. М. Галицький,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії та економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет

КОМПАРАТИВНИЙ ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНО-РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

A. Galitskiy,
PhD, Assoc., head of economics and business economics, Odessa State Agrarian University

COMPARATIVE PROTECTION OF ECONOMIC INTERESTS BASED ON INNOVATIVE RESOURCE APPROACH

Розглянуто систему показників оцінки інноваційного потенціалу та структура формування джерел інформації при створенні інноваційних ідей у переробних підприємствах. Проаналізовано та оцінено трактування поняття "інноваційний потенціал", а також обґрунтовано та запропоновано алгоритм реалізації методичного підходу до оцінки рівня захисту економічних інтересів на основі інноваційно-ресурсного потенціалу.

The system of indicators to measure innovation capacity and structure formation sources in the creation of innovative ideas in the processing plants. Analyzed and evaluated interpretations of the concept of "innovation capacity" and justified and proposed algorithm implementation methodical approach to assessing the level of protection of the economic interests based on innovative resource potential.

Ключові слова: інноваційний потенціал, економіка підприємства, управління, економічна захищеність, компаративний захист, аграрний сектор.

Key words: innovative potential, business economics, management, economic security, comparative protection, agricultural sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційна складова ресурсного потенціалу переробного підприємства є визначальним фактором, що характеризує рівень захисту економічних інтересів переробного підприємства. Реалізація інноваційного потенціалу є однією з найважливіших умов сталого економічного поступу. Інноваційна діяльність підприємства починається з оцінки інноваційних пропозицій — процедури, що має допомогти на основі ключових критеріїв та наявних обмежень у ранжуванні та відборі з-поміж багатьох альтернатив певного плану інвестування новацій. При цьому найслабшою ланкою, зазвичай, є управління власне інноваційним процесом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Захист економічних інтересів на основі інноваційно-ресурсного підходу адаптації має досить широкий ареал наукового та методичного застосування, який розкрито у наукових працях Малика М.Й., Митяй О.В., Гришовой І.Ю., Данька Ю.І., Стояновой-Коваль С.С., Карабанова О.В. Шабатури Т.С., Маргасовой В.Г., Панюк Т.П., Наумова О.Б., Шестаковської Т.А.,

Язлюка Б.О. [1—6]. Разом з тим, досить гостро відчувається дефіцит наукових досліджень у сфері вивчення економічної сутності адаптації в розрізі управлінського апарату підприємницьких структур різних секторальних належностей.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Узагальнити теоретико-методичних аспектів захисту економічних інтересів на основі інноваційно-ресурсного підходу.

Формування методичного підходу до діагностики інноваційно-ресурсного потенціалу переробного підприємства аграрної сфери являє собою складний процес вибору та адаптації відомих методичних прийомів і підходів економічного аналізу для оцінки ефективності використання всіх ресурсів, які складають економічний потенціал підприємства. Механізми прийняття управлінських рішень в області формування і використання економічного потенціалу переробного підприємства базуються на попередній оцінці стану та перспектив розвитку галузі [3].

Нами пропонується наступна систематизація показників, що характеризують стан і рівень інноваційної діяльності на переробному підприємстві аграрної сфери (табл. 1).

Інноваційна складова ресурсного потенціалу переробного підприємства є визначальним фактором, що характеризує рівень захисту економічних інтересів переробного підприємства. Саме вона дозволяє підприємствам випускати унікальну, різноманітну, наукомістку продукцію, тим самим якісно диференціювати виробництво і завойовувати конкурентні переваги на ринках збуту [2].

Ефективність інноваційної діяльності переробного підприємства аграрної сфери можна визначити певними економічними критеріями, які мають засвідчити, що результат від реалізації обраних інвестицій у інноваційний продукт або операцію, має бажаний корисний ефект (економічну вигоду) та сприяє захисту економічних інтересів підприємства.

Інноваційний проект можна вважати ефективним, якщо поставлені цілі та отримані економічні показники відповідають або перевершують заявлені на стадії розробки результати. Через принципові відмінності інвестиційних та інноваційних проектів економічна наука дотепер не виробила єдиного підходу до оцінки ефективності інноваційної діяльності. В інвестиційному менеджменті для такої оцінки використовують прибутковість.

З інноваціями все набагато складніше, оскільки їх прибутковість як правило має відтермінований характер, а також і через невизначеність зовнішнього середовища, процес розробки та впровадження новації піддається додатковому ризику, що врешті заважає адекватно провести аналіз та оцінку на початку та на завершальній стадії реалізації інноваційного проекту. Зокрема інновації у сфері загального менеджменту суб'єкта господарювання (злиття, поглинання, зрушення в організаційній структурі, застосування новацій в процесі управління персоналом підприємства, тощо) дають результати у довгостроковій перспективі. Результативність маркетингово-логістичних інновацій найкраще оцінювати через відповідне зростання конкурентних позицій.

Оцінку інноваційного проекту переробного підприємства можна провести за такими напрямками: зміни у конкурентоспроможності підприємства, зміни у діловій активності, зміни у

Таблиця 1. Система показників оцінки інноваційного потенціалу

Система показників	Критерії оцінки
1. Оцінка нематеріальних активів підприємства	
1.1. Балансова вартість об'єктів інтелектуальної власності, тис. грн.	I (БСic) < 100%
1.2. Нематеріальні активи, отримані в користування, тис. грн.	I (НАп) < 100%
1.3. Вартість об'єктів інтелектуальної власності, що використовуються підприємством, тис. грн.	I (oic) < 100%
1.4. Фондовіддача об'єктів інтелектуальної власності, грн. / грн.	I (Фo) < 100%
1.5. Фондоозброєність об'єктів інтелектуальної власності, грн. / чол.	I (Фop.) < 100%
1.6. Рентабельність об'єктів інтелектуальної власності, %	I (p i.c.) < 100%
2. Система показників інноваційної активності підприємства	
Питома вага інноваційної продукції в обсязі відвантаженої продукції за основним видом діяльності, %	I (Уд. і.п.) < 100%
2.2. Удельний вага послуг інноваційного характеру в обсязі наданих послуг за основним видом діяльності, %	I (ум.ін.) < 100%
2.3. Кількість спільних проектів з виконання наукових досліджень і розробок	Кіл.с.п. = 0 I (Кіл.с.п.) < 100%
2.4. Кількість придбаних нових технологій і програмних засобів	Кн.т. = 0 I (Кн.т.) < 100%
2.5. Кількість проданих нових технологій	Кпр н.т. = 0 I (Кпр н.т.) < 100%
3. Оцінка наукоємності підприємства	
3.1. Коефіцієнт наукоємності продукції, що характеризує частку наукомісткої продукції і загальному обсязі виробленої продукції	I (Кнау.) < 100%
3.2. Частка власних коштів у фінансуванні НДР, %	I (Чвк.нир.) < 100%
3.3. Частка бюджетних коштів та залучених коштів організацій держсектора у фінансуванні НДР	I (Чбк.нир.) < 100%
3.4. Частка залучених коштів організацій підприємницького сектора у фінансуванні НДР, %	I (Чзк.нир.) < 100%

репутації на ринку, зміни у фінансових показниках діяльності. Перші три напрямки мають більш суб'єктивний характер (їх оцінка різними експертами може дуже різнитися), то фінансові показники діяльності носять більш об'єктивний характер і у своїй сукупності дають справжню картину. Отже, можна стверджувати, що ефективність діяльності переробного підприємства виражається через сукупність економічних показників, до яких висуваються такі вимоги:

1) орієнтація на перспективу з урахуванням аналізу попередньої діяльності переробного підприємства;

2) показники мають бути прийнятними для будь-якої стадії життєвого циклу інновації;

3) спиратися на дані АВС-аналізу у ретроспективі;

4) показники мають бути пов'язані з усіма розділами інноваційного проекту та відображати всі ключові аспекти фінансової діяльності суб'єкта господарювання;

5) результуючі показники мають бути отримані шляхом відповідних розрахунків, що враховують ризик та фінансову стійкість інноваційного проекту;

6) для оцінки має бути використано відповідну інформацію у достатньому для аналізу обсязі.

На сьогодні досить поширеною є система показників, які здатні характеризувати економічні показники суб'єкта господарювання, що в свою чергу передбачає вплив окремих факторів економічного середовища та виявлення на підставі цьо-

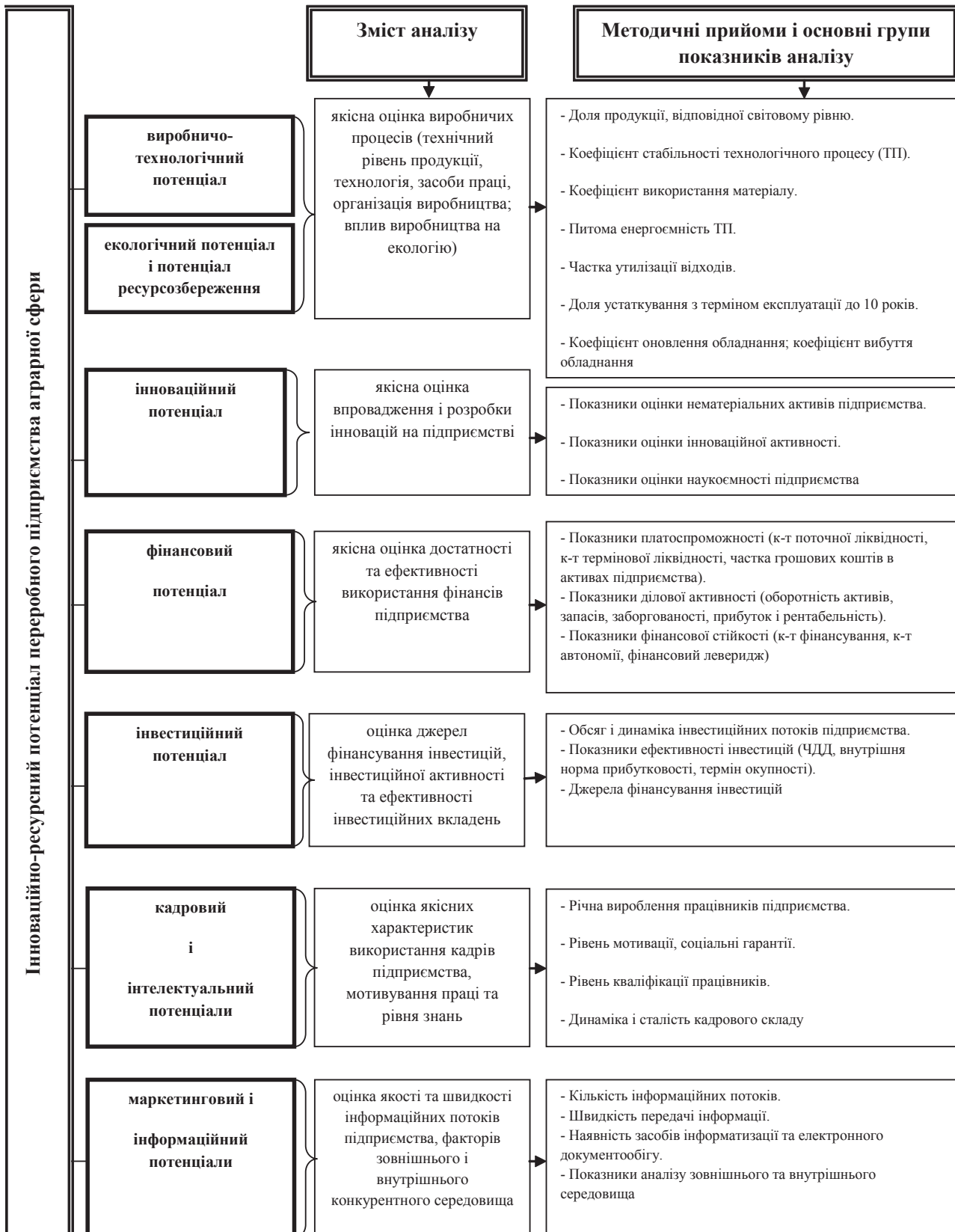

Рис. 1. Алгоритм реалізації методичного підходу до оцінки рівня захисту економічних інтересів на основі інноваційно-ресурсного потенціалу

го резервів економічного зростання. Тому для оптимізації промислового виробництва при реалізації інновацій, перш за все, необхідно оцінити їх

вплив на економічні показники діяльності переробного підприємства. Через це виникає потреба у визначенні відповідних показників ефектив-

Таблиця 2. Структура формування джерел інформації при створенні інноваційних ідей

Інформаційний ресурс	Структура, %
Власний та сторонній науково-технічний персонал	76,5
Покупці	11,5
Конкуренти	8,0
Персонал підприємства	2,5
Контрагенти	1,0
Консалтингові фірми	0,5

Джерело: складено за матеріалами [399].

ності діяльності господарюючого суб'єкта. Завдання визначення економічної ефективності діяльності переробного підприємства на основі інноваційного поступу є неоднозначною та дискусійною. Використання таких показників, як прибуток, собівартість, фондівіддача, продуктивність праці та інші дозволяє певним чином охарактеризувати ефективність цієї діяльності. Проте для діагностування ефективності інновацій не завжди достатньо лише такого підходу. Саме тому, перш за все необхідно визначитись із чинниками, що найбільш вдало розкриють внутрішні резерви тих чи інших інновацій. Тому доцільним є використання кореляційно-регресивного аналізу, за результатами якого можна окреслити критерії, за якими слід проводити дослідження у тій чи іншій ситуації.

Загальна економічна ефективність інновацій, як правило, досліджується з використанням інтегрального ефекту, індексу рентабельності, норми рентабельності та періоду окупності, що дають змогу оцінити комерційну привабливість інноваційного проекту. Досить поширеними показниками при оцінці інноваційної діяльності є приріст обсягу виробленої (товарної, реалізованої) продукції, збільшення продуктивності праці, зростання фондоозброєності та фондівіддачі, збільшення рентабельності виробництва, зміни в коефіцієнтах оновлення технології та оновлення продукції та ін.

Але не менш важливим є врахування таких чинників, як цілі учасників інноваційного проекту, умови його реалізації, рівень ризику та інші складові, що можуть бути позбавлені кількісного вираження. Тому визначення результативності інноваційних проектів має спиратись як на формалізовані, так і на експертні методи аналізу.

Для діагностування рівня захисту економічних інтересів підприємств застосовують різноманітні підходи, які умовно можна поділити на групи:

- 1) методи зіставлення головних економічних результатів з їх граничними показниками;
- 2) методи експертного оцінювання з метою вибудовування ієрархії суб'єктів господарювання за рівнем загроз;

3) методи загального визначення динаміки економічного розвитку за головними економічними критеріями;

4) окремі методи прикладної математики, в тому числі й багатовимірний статистичний аналіз [8].

Окрім наведених вище показників, подекуди слід використовувати методи, що застосовуються в інвестиційному менеджменті. З огляду на те, що часовий лаг між науковими пошуками та розповсюдженням нового продукту становить від двох до п'яти років, то постає питання щодо співмірності коштів, що були вкладені на стадії розробки і реалізації інновацій, та величиною одержаних прибутків. Такий підхід базується на тому, що норма прибутку (або ж норма позичкового відсотку) впливає на вартість грошей у часі. Для того, щоб нівелювати чинник часу звівши витрати до одного моменту часу і таким чином провести достовірний аналіз ефективності новацій необхідно скористатись таким фінансовим інструментом, як дисконтування.

Не менш важливим етапом при оцінці впливу інноваційного потенціалу на захист економічних інтересів переробних підприємств є аналіз рівня забезпеченості інноваційного процесу. Дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволили аргументувати, що переважна більшість підприємств, що мають високі результати роботи, якнайкраще використовують персонал як джерело інноваційних ідей. У нашій державі структура джерел інформації при створенні інноваційних ідей зазвичай має такий вигляд, як подано у таблиці 2 [8].

В сучасних умовах це можна віднести до негативних проявів у площині діяльності підприємства, адже досить високий прояв внутрішньої активності уможливорює появу бажаних економічних зрушень для переробного підприємства. Зокрема значний відсоток впровадження науково-дослідних розробок, зроблених співробітниками підприємства дає можливість сформувати товаровиробнику в коротко- чи довгостроковій перспективі очікуваних переваг у певній царині діяльності. Усе це пояснює доцільність зазначеного критерію для діагностування інноваційного захисту економічних інтересів переробного підприємства.

Дотепер ефективність впровадження інновацій різними авторами пропонувалося характеризувати за допомогою різних методів, зокрема використовувалися такі коефіцієнти: коефіцієнт наукоємності виробництва (K_n), коефіцієнт використання власних розробок ($K_{вл.р.}$), коефіцієнт використання придбаних розробок ($K_{пр.р.}$) і коефіцієнт співвідношення загальної кількості власних розробок до кількості придбаних ($K_{сп.}$).

У той же час, щоб мінімізувати похибку оцінювання ефективності інноваційного процесу на підприємстві, доцільним є введення узагальнюючого коефіцієнту ефективності впровадження інновацій як лінійної комбінації вищевказаних показників з ваговими коефіцієнтами, величина яких може змінюватися в різні часові періоди за такою формулою:

$$K_{\text{еф.ін.}} = \alpha \cdot K_{\text{н}} + \beta \cdot K_{\text{вл.р.}} + \gamma \cdot K_{\text{пр.р.}} + \varepsilon \cdot K_{\text{сп}} \quad (1),$$

або

$$K_{\text{еф.ін.}} = \alpha \cdot \frac{B_{\text{н}}}{B_{\text{з}}} + \beta \cdot \frac{N_{\text{в.вл.}}}{N_{\text{заг.вл.}}} + \gamma \cdot \frac{N_{\text{в.пр.}}}{N_{\text{заг.пр.}}} + \varepsilon \cdot \frac{N_{\text{заг.вл.}}}{N_{\text{заг.пр.}}} \quad (2),$$

де $B_{\text{н}}$ — обсяг витрат на інноваційну діяльність (науку), тис. грн.;

$B_{\text{з}}$ — загальна сума витрат виробництва, тис. грн.;

$N_{\text{в.вл.}}$ — кількість упроваджених власних розробок, од.;

$N_{\text{заг.вл.}}$ — загальна кількість власних розробок, од.;

$N_{\text{в.пр.}}$ — кількість упроваджених придбаних розробок, од.;

$N_{\text{заг.пр.}}$ — загальна кількість придбаних розробок, од.

Як показує практичний досвід, для переробних підприємств величини коефіцієнтів α , β , γ , ε можуть приймати різні значення, але доцільно їх брати такими, щоб виконувалась умова:

$$\alpha + \beta + \gamma + \varepsilon = 1 \quad (3),$$

при цьому найбільш вагомим є коефіцієнт α , а найменше значення приймає величина ε .

Зокрема для переробних підприємств аграрної сфери доцільно у цих формулах вносити: $\alpha=0,5$, $\beta=0,3$, $\gamma=0,15$, $\varepsilon=0,05$.

Інтегральний показник $K_{\text{еф.ін.}}$ дає змогу судити про темпи здійснення прикладних досліджень на переробному підприємстві.

Ефективність системи захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання значною мірою зумовлюється врівноваженістю власних інтересів з відповідними інтересами контрагентів зовнішнього оточення, які в силу різних обставин змушені співпрацювати з промисловим підприємством, як правило, опираючись на дію певного механізму. Процес формування захисту економічних інтересів переробних підприємств може сприйматись як комплекс організаційно-управлінських, економіко-правових і мотиваційних засобів узгодження інтересів підприємства з відповідними інтересами різноманітних зовнішніх суб'єктів, в результаті чого з урахуванням специфіки виробничої діяльності підприємства створюються необхідні умови для отримання очікуваного прибутку величиною, яка здатна забезпечити еко-

номічну захищеність та стабільність положення суб'єкта господарювання [5].

Захист економічних інтересів переробного підприємства відзначається амбівалентною природою, а її особливості зумовлені масштабом загроз фінансовому та економічному становищу, а також головним фінансовим показником діяльності суб'єкта господарювання.

Створення системи ефективної економічної захищеності на вітчизняних підприємствах вимагає розробки та впровадження відповідних організаційних заходів, їх поєднання з дотриманням певної послідовності:

— задоволення потреб у достатній для продуктивної діяльності підприємства кількості виробничих ресурсів;

— планування та прогнозування економічної захищеності відповідно до реалізації ключових функцій;

— стратегічне планування виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання;

— створення дієвих механізмів менеджменту господарською діяльністю суб'єкта господарювання;

— дослідження економічних явищ і процесів, пов'язаних з господарською діяльністю переробного підприємства;

— належний облік наявних ресурсів і виробничих витрат;

— оцінювання стану захисту економічних інтересів [4].

ВИСНОВОК

Таким чином, тільки застосування інноваційних методів створення системи захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання дозволить продуктивно та повною мірою використовувати різні форми та способи економічного захисту переробного підприємства в нових конкурентних умовах. Через це для забезпечення своєчасної ефективної роботи системи захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання доцільно використовувати комплексний інноваційний підхід для:

— інноваційного аналізу фінансового компонента економічної захищеності підприємства;

— інноваційної системи керування можливими ризиками у виробничій діяльності підприємства;

— втілення інноваційних заходів з реалізації антикризової політики підприємства.

Обґрунтовано концептуальні підходи до діагностики інноваційного потенціалу переробних підприємств, що базуються на: розмежуванні сукупності ресурсів, що формують інноваційний потенціал, на два типи (наскрізні й спе-

цифічні); позиціонуванні персоналу підприємства в якості домінантної наскрізної ресурсної складової інноваційного потенціалу; виділенні чотирьох етапів діагностики рівня розвитку інноваційного потенціалу, структурованих за типами ресурсних складових (ревізія ресурсів, первісна оцінка ресурсів, інкубація ресурсів, констатація готовності ресурсів). Запропоновано методичний підхід до аналізу й рейтингової оцінки рівня розвитку інноваційно-ресурсного потенціалу переробних підприємств, заснований на комплексній оцінці його структурних елементів та спрямований та захист економічних інтересів переробних підприємств.

Література:

1. Глушко О.В. Ефективний методичний інструментарій прогнозування фінансово-економічної стійкості / О.В. Глушко, І.Ю. Гришова, Н.В. Лагодієнко // Актуальні проблеми економіки 2017. — № 1. — С. 359—366.
2. Гришова І.Ю. Роль консюмеризму в соціально-економічних процесах/ І.Ю. Гришова, Т.Л. Шестаковська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — С. 75—82.
3. Наумов О.Б. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі [Текст]/ І.Ю. Гришова, О.Б. Наумов, О.О. Давидюк // Український журнал прикладної економіки. — 2016. — Т. 1. — № 2. — С. 36—49.
4. Гнат'єва Т.М. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління [Текст]/ І. Ю. Гришова, Т. М. Гнат'єва // Український журнал прикладної економіки. — 2016. — Т. 1. — № 3. — С. 32—40.
5. Щербата М.Ю. Сучасні трансформації ресурсно-виробничого потенціалу національної економіки України/ І.Ю. Гришова, М.Ю.Щербата // Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Economy. Priorytetowe obszary nauki" (29.11.2015 — 30.11.2015). — Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. "Diamond trading tour", 2015. — S. 34—37.
6. Наумов О.Б. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу/ О.Б. Наумов, С.С. Стоянова-Коваль // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — С. 98—105.
7. Карабанов О.В. Стійкість розвитку суб'єктів аграрного виробництва/ О.В.Карабанов// Економічний простір: Збірник наукових праць. — № 112. — Дніпропетровськ: ПДФБФ, 2016. — С. 57—71.
8. Карабанов О.В. Фінансово-економічна безпека та економічні інтереси України/ О.В. Караба-

нов // Вісник Сумського національного аграрного університету. — № 8 (69). — 2016. — С. 26—31.

9. Хома І.Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: монографія/ І.Б. Хома. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2012. — 504 с.

10. Давидюк О.О. Концептуальні основи фінансової політики переробних підприємств аграрного виробництва України / Н.В. Лагодієнко, О.О. Давидюк // Економічний форум. — № 1, 2016. — 154 с.

References:

1. Glushko, O.V. (2017), "Effective methodological tools of forecasting financial and economic stability", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 1, pp. 359—366.
2. Hryshova, I. (2016), "The role of consumerism in the socio-economic processes", Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 6, pp. 75—82.
3. Naumov, O.B. (2016), "Economic and political conflicts at present", Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, vol. 1, no. 2, pp. 36—49.
4. Hnatyeva, T.N. (2016), "Risk management strategies in the context of crisis management", Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, vol. 1, no. 3, pp. 32—40.
5. Hryshova, I.Y. and Sherbata, M.Y. (2015), "Modern Transformation resource and production potential of the national economy of Ukraine", Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Economy. Priorytetowe obszary nauki", pp. 34—37.
6. Naumov, O.B. (2016), "The mechanism of public-private partnerships as a tool to stabilize the investment process", Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 6, pp. 98—105.
7. Karabanov, A.V. (2016), "Sustainability of agricultural production", Ekonomichnyj prostir: Zbirnyk naukovykh prats', vol. 112, pp. 57—71.
8. Karabanov, A.V. (2016), "Financial and economic security and economic interests of Ukraine", Visnyk Sums'koho natsional'noho aharnoho universytetu, vol. 8 (69), pp. 26—31.
9. Thomas, I.B. (2012), [Formation and use of diagnostic economic security of industrial enterprises], Publishing House of the National University "Lviv Polytechnic", Lviv, Ukraine.
10. Davydyuk, O.O. (2016), "Conceptual framework of financial policy processing enterprises of agricultural production Ukraine", Economic Forum, vol. 1.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2017 р.